

ТЕКСТИЛ ОБЛЕКИ

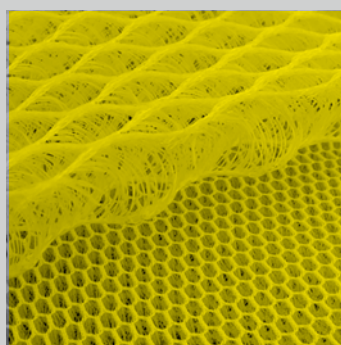
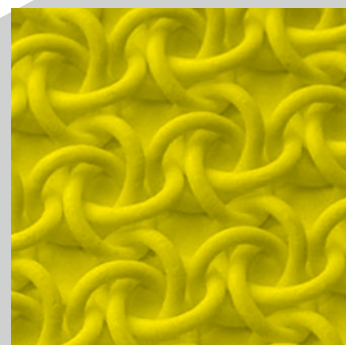
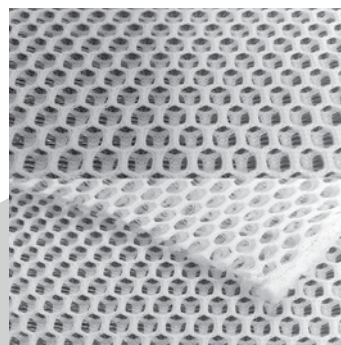
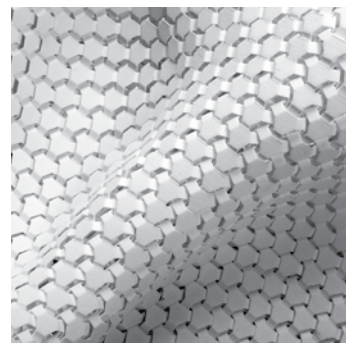
8

2017

год. LXV

TEXTILE AND GARMENT MAGAZINE

НТС
ПО ТЕКСТИЛ,
ОБЛЕКЛО
И КОЖИ

ISSN 1310-912X
www.tok.fnts.bg

Модни скици, рисувани по зададена тема
в специалност "Художествена тъкан и мода"
на НХГ "Димитър Добровиш" - Сливен
с водещ преподавател Елена Терзиева

ТЕКСТИЛ СЪБЛЕКИ

НТС по текстил,
облекло и кожи

БРОЙ 8/2017

Главен редактор:

доц. Ивелин Рахнев, Колеж - Сливен (ТУС)

Assoc. Prof. Ivelin Rahnev, TU - Sofia

Редакционна колегия:

проф. Христо Петров, ТУ - София
проф. Мая Богданова, НХА - София
проф. Росица Бечева, ХТМУ-София
проф. Жан-Ив Дреан, УВЕ - Мюлуза, Франция
проф. Андреас Хараламбус, Колеж - Сливен (ТУС)
проф. Диана Германова-Кръстева, ТУ - София
доц. Ву Ти Хонг Кхан, ХУНТ, Ханой, Виетнам

Prof. Hristo Petrov, TU - Sofia
Prof. Maya Bogdanova, NAA - Sofia
Prof. Rossica Betcheva, UCTM - Sofia
Prof. Jean-Yves Drean, ENSISA - Mulhouse, France
Prof. Andreas Charalambus, TU - Sofia
Prof. Diana Germanova-Krasteva, TU - Sofia
Assoc. Prof. VU Thi Hong Khanh,
HUST - Hanoi, Vietnam
Assoc. Prof. Anna Georgieva, UCTM - Sofia
Assoc. Prof. Zlatina Kazlatcheva, FTT - Yambol
Assoc. Prof. Snejina Andonova, SWU - Blagoevgrad
Assoc. Prof. Rumen Russev, FTT - Yambol
Assoc. Prof. Stela Baltova, IBS - Botevgrad
Dr. Maria Spasova, IP-BAS, Sofia
Dr. Nezabravka Popova-Nedyalkova, NBU - Sofia

доц. Анна Георгиева, ХТМУ - София
доц. Златина Казлачева, ФТТ - Ямбол
доц. Снежина Андонова, ЮЗУ - Благоевград
доц. Румен Русев, ФТТ - Ямбол
доц. Стела Балтова, МВБУ - Ботевград
д-р Мария Спасова, ИП-БАН
д-р Незабравка Попова-Недялкова, НБУ - София.

СЪДЪРЖАНИЕ

CONTENTS

КЛАСИФИКАЦИЯ НА МЕТОДИТЕ
ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА
ИЗНОСОУСТОЙЧИВОСТТА И ЗАГРЯВАНЕТО
НА ШЕВНАТА ИГЛА
Благойка Пълева-Кадийска 198

CLASSIFICATION OF THE METHODS
TO IMPROVE WEAR RESISTANCE
AND HEATING
THE SEWING NEEDLE
Blagoyka Paleva-Kadiyska 198

МОДЕН ДИЗАЙН НА ДАМСКО ОБЛЕКЛО
С ТРИИЗМЕРНИ ДЕКОРАТИВНО-
КОНСТРУКТИВНИ ЕЛЕМЕНТИ
Петя Динева, Жулиета Илиева, Златина Казлачева .. 205

FASHION DESIGN OF LADIES' DRESSES
WITH DECORATIVE CONSTRUCTIONAL
3D ELEMENTS
Julieta Ilieva, Petia Dineva, Zlatina Kazlacheva 205

МОДНИ ТЕНДЕНЦИИ И ДВИЖЕНИЕ
НА МОДНИТЕ ТЕНДЕНЦИИ
Николай Божилов 213

FASHION TRENDS AND MOVEMENT
OF FASHION TRENDS
Nikolay Bozhilov 213

ОБЛЕКЛОТО КАТО ЗНАКОВ КОД
ЗА СОЦИАЛЕН СТАТУС
Рафаела Рафалова 218

GARMENTS AS A SIGNAL CODE
FOR SOCIAL STATUS
Rafaela Rafaelova 218

Банкова сметка:

НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИ СЪЮЗ ПО ТЕКСТИЛ, ОБЛЕКЛО И КОЖИ
ИН по ДДС: BG 121111930
Сметка IBAN: BG43 UNCR 9660 1010 6722 00

www.tok.fnts.bg

ISSN 1310-912X

Адрес на редакцията:

1000 София, ул. "Г. С. Раковски" 108
Address: 1000 Sofia, Bulgaria, 108 G. S. Rakovski str., tel. +359 2 980 30 45
e-mail: textilejournal.editor@fnts.bg

Печат и предпечат:

Агенция Компас ООД

КЛАСИФИКАЦИЯ НА МЕТОДИТЕ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА ИЗНОСОУСТОЙЧИВОСТТА И ЗАГРЯВАНЕТО НА ШЕВНАТА ИГЛА

Благойка ПЪЛЕВА-КАДИЙСКА

Югозападен Университет "Неофит Рилски", Технически факултет,
катедра "Машиностроителна техника и технологии",
ул."Ив. Михайлов" 66, Благоевград, България
bip_k@abv.bg

РЕЗЮМЕ

Систематизирани са методите за намаляване на загряването и повишаване на износоустойчивостта на шевната игла. Показани са прилаганите от фирмите производители подходи за повърхностна обработка и използваните покрития, с цел намаляване на триенето между иглата и съединяваните материали. Изброени са някои от характеристиките им, имащи значение за правилния избор на игла. Разгледани са нови, все още невъведени в производството на шевни игли технологии, които подобряват параметрите на процеса шиене.

Ключови думи: шевна игла, износоустойчивост и загряване на иглата, повърхностна обработка и покритие на иглата.

CLASSIFICATION OF THE METHODS TO IMPROVE WEAR RESISTANCE AND HEATING THE SEWING NEEDLE

Blagoyka PALEVA-KADIYSKA

South-West University, Faculty of Engineering,
Department "Mechanical engineering and technologies",
66 "Ivan Mihaylov" str., Blagoevgrad, Bulgaria
bip_k@abv.bg

ABSTRACT

In the paper was systematized the methods to reduce heat and increase the durability of the sewing needle. Below are applied by the manufacturers, approaches to its treatment and surface coatings used to reduce friction between the needle and joining materials. Listed here are some of their characteristics relevant to the selection of the needle. Here is exam-ined and new, as yet non-phase production findings, which show improved parameters during sewing.

Keywords: sewing machine needle, wear resistance and heating the needle, surface treatment of the needle and needle coating.

УВОД

Основната задача на шевното производство е да удовлетворява изискванията за високо качество и разнообразие на асортимента на шевните изделия. Постигането ѝ изисква обширни и задълбочени знания от специалистите, без които е невъзможно внедряването на нови технологични процеси, необходими за изработването на облекла с желаното качество.

Шиенето е една от последните стъпка на един дълъг производствен процес. Той се реализира в резултат на взаимодействие между шевния материал и иглата. Чрез него двумерната тъкан се превръща в триизмерна дреха. Един от основните детайли на всяка шевна машина е иглата, без която не може да бъде осъществен процеса.

От правилният ѝ избор в голяма степен зависи качеството на готовото изделие. Използването на неподходяща игла води до повреди по тъканта, късане на концата и понижаване на качеството на продукцията. Най-съществените дефекти са механични и термични, причинени от шевната игла.

За механичните повреди основна вина има геометрията (*Фигура 1*) на иглата.

Фиг. 1 Шевна игла

В последните години навлизат в производството тъкани с нови влакна и структура, с различни характеристики при шиене. Най-големия проблем при високоскоростните съвременни шевни машини са дефектите причинени на плата и концата от загряването на иглата. Използването в индустрията на материали с абразивни слоеве води до повишаване на износването на шевната игла.

По време на шиенето тъканта се съпротивлява срещу проникването на иглата в нея. Това води до отделяне на топлина и прегряване на иглата, особено при високоскоростните шевни машини.

Наличието на систематизирана информация ще подпомогне избора, ще спести време и ще насочи към правилно прилагане на подходяща шевна игла, в зависимост от особеностите на съединяваните материали.

Целта на разработката е да се предложи една по-пълна класификация на методите за намаляване на загряването и повишаване на износоустойчивостта на шевната игла, като се:

1. Систематизират съответните направления.
2. Представят и анализират методи за повърхностна обработка и използваните покрития на иглата.

ИЗЛОЖЕНИЕ

I. Методи за намаляване на загряването и увеличаване на износоустойчивостта на шевната игла.

В процеса на съединяване на детайлите движението на иглата през материала е съпроводено с триене. Голяма част от работата по преодоляване на триенето между иглата и материала се превръща в топлина. Тъй като зоната на контакта е малка, а освобождаването ѝ е именно чрез контактната зона, секционното повишаване на температурата е много голямо и достига до 200-300 °C.

От технологичните режими на работа на шевната машина едни от основните параметри, влияещи на качеството на съединените детайли, са износването и загряването на иглата, възникващи при преминаването ѝ през материала.

Когато температурата на повърхността на иглата достигне точката на топене на текстилния материал, повърхността на допиране на тъканта се разтопява. Според Vedat Dal и др. [1] повишението на температурата зависи от: скоростта на машината; броя, напречното сечение и състоянието на повърхността на иглата; плътността и дебелината на съединяваните материали; вида и дебелината на шевния конец и др.

Според Кунаева, Т. П. [2], върху износването и загряването на иглата, в процеса на образуване на шевното съединение, влияние

оказват фактори като: скорост на машината; гъстота на бодовия ред; дебелина на съединяваните материали; номер на шевната игла; линейна плътност и състав на конеца; сила на опън на конеца; сила на притискане на крачето и др.

Установено е от Mazari A. A. [3], че скоростта на шиене; броя на иглите; линейната плътност на конците; времето за шиене; дебелината и структурата на тъканта, имат голямо влияние върху температурата на иглата. От друга страна гъстотата на бодовия ред и параметрите на околната среда - влажност и температура играят второстепенна роля в загряването ѝ.

В текстилните материали увреждането се състои от скъсани или разтопени влакна. Съединяваните материали с повишено съдържание на синтетични влакна имат тенденция към разтопяване и прилепване към иглата, което създава затруднения при тяхната обработка. Тези дефекти са особено неприятни в трикотажните платове, тъй като водят до скъсани нишки, пропуснати бримки и нарушаване целостта на структурата. В някои случаи тези дефекти остават незабелязани по време на обработката и се появяват при обтягане на изделието в процеса на носене или при пране.

Високата температура на иглата оказва отрицателно влияние и върху здравината на конеца, който е в пряк контакт с нея и след спиране на шиенето. При възобновяване на процеса този конец влиза в състава на следващия шев, което води до намаляване здравината на шева.

От проведени изследвания става ясно, че здравината на конеца е също в пряка зависимост от степента на износване на иглата [4]. Този негативен ефект се проявява на по-късен етап, по време на използването на продукта. Ето защо някои автори [3] препоръчват след спиране на шиенето около 20 см от конеца да се премахне и да не се използва за следващия шев.

Желателно е температурата на иглата да се поддържа под 140°C [1].

Едни от начините на действие за повишаване качеството на съединяваните детайли са чрез намаляване на загряването и износването на иглата. Това се постига чрез различни средства.

Проучването на фирмена литература и каталожна информация за прилаганите в практиката начини за подобряване на параметрите на иглата в процеса шиене, както и на много научни публикации на изследвания по въпроса

установи, че съществуващите класификации [2] на тези способности са непълни.

Анализът на литературните източници даде възможност да се систематизират тези техники. Предлага се една по-пълна класификация на методите за намаляване на загряването и повишаване на изнosoустойчивостта на шевните игли, която е представена на *Фигура 2*.

II. Повърхностна обработка и покритие на шевната игла.

Топлината се отвежда от иглата чрез: лъчение, топлопроводимост и конвекция. Лъчението има малко участие в охлаждането на иглата и единствения начин да бъде увеличено е да се промени структурата на повърхността. При втория начин топлината се разпространява по направление на оста на иглата и чрез иглодържача се предава на машината. Така се отвежда около 85% от топлината при спряла машина. От движението на въздуха около иглата тя губи от своята топлина чрез конвекция. Загубата е 10% при спряла машина и 60% при работеща машина [1].

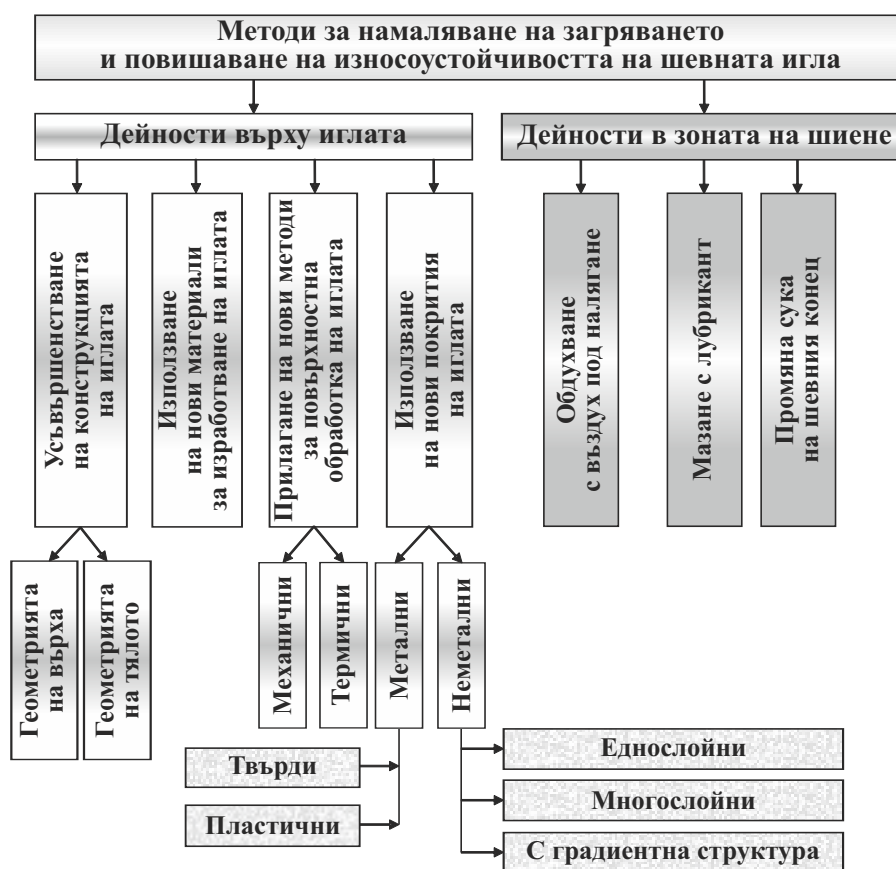
Произвежданата топлина от триенето между иглата и плата е тясно свързана с качеството на повърхностния слой на иглата. Разработват се и се прилагат различни методи за обработката му и покрития за намаляване на триенето, предотвратяване на топенето на текстилния материал и неприлепването му към иглата по време на шиене.

Стоманените игли имат много гладка повърхност и в резултат на това намален коефициент на триене, но в същото време са налице няколко недостатъка: полираната повърхност излъчва по-малко топлина, което намалява степента на охлаждане чрез лъчение, след дълга употреба и неправилно съхранение кородират. Не се препоръчват за използване при съединяване на синтетични и полусинтетични материали. Използването на синтетични шевни конци също не е желателно, тъй като могат да се разтопят, да залепнат по иглата и да повредят тъканта.

За премахване на тези недостатъци на полираните игли са правени изследвания [5] за използване на криогенна обработка. Процесът не е заместител на топлинната обработка, а по-скоро продължение на процеса закаляване. Чрез въздействие с температури до -196°C остатъчният аустенит се превръща в мартензит.

Предимствата на криогенното третиране са: повишаване на устойчивостта на износване; подобрени термични свойства; намален коефи-

циент на триене; подобрена гладкост. Животът на шевните игли се удължава с 15-25%.

Фиг. 2 Класификация на методите за намаляване на заграването и увеличаване на износоустойчивостта на шевната игла

Чрез използване на микро-абразивно полиране [6], качеството на шевната игла се подобрява, като със 70% се увеличава микротвърдостта и два пъти износоустойчивостта. Тъй като тази повърхностна обработка съвместява няколко технологични операции, се пести време и средства при производството, което ще доведе до намаляване цената на иглата.

На изработените от стомана и полирани игли в последния етап от обработката им, може чрез електролиза да се нанесе покритие, за да се осигури устойчивост на корозия, износване, заграване и счупване. Обикновено то е метално от Cr или Ni.

Покритието от никел гарантира добра корозионна защита и подобрена топлопроводност, но при повишаване на температурата качеството му се влошава и иглата променя цвета си. Поради тази причина използването им във ви-

сокоскоростни шевни машини не е препоръчително.

Покритието от хром гарантира висока твърдост и износоустойчивост, но често по иглите с това покритие се появява корозия. Коефициентът на триене е 0.6, който е висок за съвременните високоскоростни машини. Въпреки това хромът е най-прилагания материал за покритие на шевни игли и те могат да се използват във всички видове шевни машини и за всички видове шевове.

Върху полираните и хромирани игли могат да бъдат нанесени допълнително различни неметални покрития, целящи да подобрят параметрите на иглата, играещи важна роля в процеса на работа.

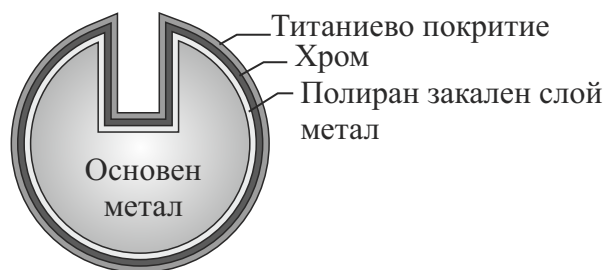
Политетрафлуороетилен (PTFE) е неметално покритие, известно с търговското си наименование "Тефлон". Той има нисък коефициент

на триене - 0.15 и не позволява на разтопения материал да залепне към иглата. Намалява загряването ѝ с 30-40%. Иглите с такова покритие се използват за съединяване и почистване на дебели материи като деним и трикотажни платове, направени от синтетични материали.

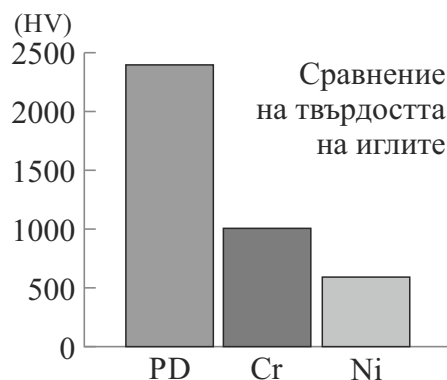
Керамичните покрития са разработени за използване в специални шевни машини. По-голямата част от тях имат коефициент на триене до 0.5. Притежават идеалното съчетание на якост, коефициент на триене и твърдост. Покритието спомага за намаляване на температурата с 20-25%, не позволява залепва-

не и предотвратява появата на статично електричество. Намалена е силата на проникване в тъканта с 20%, появяват се по-малко пропуски на шева и скъсвания на концата. Срока на годност се увеличава два-три пъти в сравнение с обикновените игли.

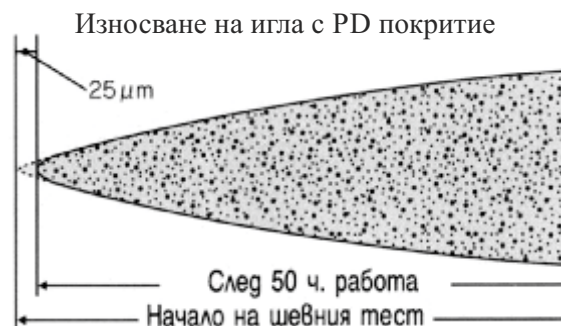
На **Фигура 3** е показан разрез на игла с покритие, а на **Фигура 4** и **Фигура 5**, съответно сравнителна твърдост и тест за износване от проведени изпитвания на фирма Organ Needles. Тя е приела търговско наименование на покритието от TiN - PD/Перфектна издръжливост.

Фиг. 3 Схема-разрез на игла с покритие

Фиг. 4 Твърдост на покритията

Фиг. 5 Тест за износване на иглата

В **Таблица 1** са показани някои материали, използвани като покрития и техни характеристики, имащи значение за процеса шиене [7, 8].

Таблица 1

Характеристики на покритието	Покрития на основата на Ti				Специални покрития					
	TiN	TiNC	TiNC-MP	TiAlN	AlTiN	μAlTiN	ZrN	CrN	CVC	TiAlCN
Цвят	Златен	Сивосин	Ярко червен	Виолетово черен	Черен	Черен	Светло жълт	Сребрист	Сив	Медно червен
Микротвърдост, GPa	24	37	32	35	38	38	26	18	20	28
Дебелина, μm	1-7	1-4	1-4	1-4	1-4	1-2	1-4	1-4	0.5-4	1-4
Коефициент на триене	0.55	0.2	0.2	0.5	0.7	0.3	0.5	0.3	0.15	0.25
Максимална работна температура, °C	600	400	400	800	900	900	550	700	400	500

Титановият нитрид (TiN) е най-използваното керамично покритие. Придава на иглата хомогенна, твърда и гладка повърхност. Осигурява й дълъг живот и я прави по-устойчива на износване. Има сравнително нисък коефициент на триене - 0.55 и висока якост (повече от два пъти в сравнение с игла с покритие от хром), пълна защита на повърхността от корозия, антизалепова повърхност, но не много здраво острие. Минимизира запушването на ухото при шиене на синтетични и пенообразуващи материали, осигурява намалено късане на шевния конец и пропускане на шева, повишава производителността. Препоръчва се за: материали с абразивен слой; дебели, твърди и устойчиви материали (деним, синтетични тъкани, кожа, винил); еластични материали; синтетични материали; спортни обувки; смесени материали (с пластмаса, карбон, фибростъкло), обработването на които може да доведе до деформиране на иглата и повишената температура от триенето няма да предизвика дефекти в изделието. Препоръчва се за игли на оверлози и покривни машини. Проведени тестове показват, че иглите с титаново-нитридно покритие са повече от два пъти по-твърди и 5 пъти по-устойчиви на износване от тези с хромово покритие (*Фигура 3* и *Фигура 4*), което може лесно да се установи при шиене на дебели и абразивни материали.

Направените изследвания от Jana Zouharová [4] на игли с покрития от TiN, PTFE и Cr показват, че по-добри от гледна точка на износостойчивост са иглите с покрития от титанов нитрид и хром, докато при тези с тефлоново покритие износването е видимо и с просто око след една работна смяна.

Никел-тефлоновото (NiT) покритие подобрява проникването на иглата в материала с 20% спрямо обикновена игла. Това дава възможност за използване и на по-дебели шевни конци. Предотвратява полепването на материал по повърхността; осигурява намалено пропускане на бодове; има гладка повърхност, добра абразия и висока корозионна устойчивост. В сравнение с тефлоновото покритие има по-добра устойчивост срещу износване. NiT покритието е равномерно по цялата повърхност на иглата, което гарантира добро плъзгане на конца през ухото. Това води до по-добрата му защита и предотвратява късането му. Покритието осигурява висока производителност

благодарение на съкращаване на възможните престои. Препоръчва се за следните материали: твърди с ниска температура на топене; изкуствени; с високо съдържание на изкуствени влакна; подложени на специални обработки (огнеупорни, цветни, модифицирани и др.); с покритие; дебели и трайни.

Търсенето на начини за намаляване на температурата на иглата по време на процеса шиене продължава. Недостатъци на покритията са сложната технология за нанасянето им, което повишава цената й. Някои от покритията имат ниска топлопроводимост и лесно се нарушава целостта им. Във всички тях намаляването на температурата е за сметка на намаляване на коефициента на триене между иглата и материала.

С. А. Егоров и М. А. Шакуров в [9] предлагат за по-добро отвеждане на топлината от зоната на контакта между иглата и материала да се използват пластични покрития, които имат фазови превръщания при температура близка до тази на разрушаване на конца. Това ще доведе до частично разтопяване на повърхностния слой и повишаване на подвижността му. Предлаганите покрития имат по-добро сцепление с метала на иглата и по-добро поглъщане на отделената топлина, поради произтичащите фазови превръщания с поглъщане на топлина (ендотермични). От изследваните покрития най-добри показатели имат тези с калай и калаено-оловна сплав, нанесени само на върха на иглата. При нанасяне на по-голям участък от иглата топлообменът се влошава.

От изложеното става ясно, че за правилния избор на подходяща шевна игла са необходими много добри познания за произвежданите видове игли и характеристиките на покритието им, както и за състава и свойствата на обработваните материали.

В момента най-известните производители на шевни игли, осигуряващи богат асортимент са:

- Schmetz - една от утвърдените фирми, която е на пазара от 1851 година. Продукцията й отговаря на всички високи изисквания и стандарти. Нейните игли се смятат за едни от най-добрите, изработени са от висококачествени материали, осигуряващи качество на шева и дълъг живот на иглата. Множеството подобрения и тесния контакт с шевната индустрия са направили

- фирмата номер едно в света. Производството ѝ е базирано изцяло в Германия;
- Groz-Beckert - основана 1852 година в Германия. Първоначално изработва части за плетачни машини, а в момента един от най-значимите производители на шевни игли, притежаващ заводи в над 150 страни в света;
 - Organ Needles - е един от лидерите на пазара и най-големия японски производител за индустриални шевни игли. Създадена през 1920 година първоначално за игли за грамофонни плочи, а от 1936 година започва да произвежда и игли за шевни машини. Разработките на компанията предлагат решение на всеки един от проблемите при шиене;
 - TNC (Triumph Needle Corporation) - разположена в Тайван, създадена през 1988 година като дъщерна фирма на немската Lammerz. Използвайки опита ѝ се превръща в самостоятелен производител на висококачествени шевни игли.
 - Altek Beissel - един от най-динамично развиващите се производители, разположена в Индия. Използват технологията, оборудването и опита на водещите европейски компании. Първа въвежда ISO 9002, което е гаранция за високото качество на продукцията ѝ.

Заклучение

- 1) Създадена е достатъчно пълна класификация на методите за намаляване на заграването и повишаване на износоустойчивостта на шевната игла. Тя дава визуална и систематизирана информация за използваните в производството подходи, технологичните им възможности и тенденциите в създаването и усъвършенстването на нови.
- 2) Анализирани са съществуващите и вече въведени методи и използваните покрития за повърхностна обработка при изработването на шевни игли. Показани са техни предимства и недостатъци.
- 3) Проучени са и нови научни тенденции при изследванията в тази насока.
- 4) В таблица са представени материали за покрития с някои техни характеристики.

Разработената класификация и представените данни могат да се използват в образова-

телната дейност, както и да бъдат в помощ на специалистите при избор на подходяща шевна игла, която да гарантира качество на готовия продукт и висока производителност.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Vedat Dal, Merve Ertinmaz Yargici, Serdar Salman, Analyzing the effects of sewing machine needle coating materials on the needle's heating during sewing, *TEKSTİL ve KONFEKSİYON* 24(4), 2014, p. 393-398
2. Кунаева Т. П., Влияние дизайна конструкции швейной иглы на качество ниточных соединений деталей одежды, *Технико-технологические проблемы сервиса*, № 4 (14), 2010
3. Mazari A. A., A Study on the Needle Heating of Industrial Lockstitch Sewing Machine, dissertation, Technical University of Liberec, Faculty of Textile engineering, Liberec 2015
4. Zouharová Jana, Influence of surface treatments mechanical sewing needles on quality of the stitches, *METAL* 2007, 22. - 24. 5. 2007 Hradec nad Moravicí
5. Parthiban M., M.R. Srikrishnan and S. Viju, Cryogenics - An Engineering Tool for Textiles and Apparel, *Journal of Textile and Apparel, Technology and Management*, Volume 8, Issue 1, Spring 2013
6. Благодарная О. В., Технологическое обеспечение качества рабочих поверхностей швейных игл магнитнам-абразивным полированием, Дисертация к.т.н., Белорусско-Российский университет, г. Могилев, 2012
7. Локтев Д., Е. Ямашин, Основные виды износостойких покрытий, *Наноиндустрия*, бр. 5, 2017 - http://www.nanoindustry.su/files/article_pdf/2/article_2729_179.pdf
8. <http://www.acscoating.com/coating-details.aspx>
9. Егоров С. А., М. А. Шакуров, Способ снижения температуры иглы при шитье, *Технология текстильной промышленности*, № 3 (332), 2011, стр. 101-103
10. *Проспекти и каталози на фирмите: Schmetz, Groz-Beckert, Organ Needle*
11. <http://organ-needles.com/english>
12. <http://www.beisselneedles.com/>
13. <http://www.schmetz.com/en/>
14. <http://www.tncneedle.com/>
15. <https://www.groz-beckert.com/>

МОДЕН ДИЗАЙН НА ДАМСКО ОБЛЕКЛО С ТРИИЗМЕРНИ ДЕКОРАТИВНО-КОНСТРУКТИВНИ ЕЛЕМЕНТИ

Петя Динева, Жулиета Илиева, Златина Казлачева

Факултет "Техника и технологии" - Ямбол Тракийски университет

Ямбол 8602, ул. Граф Игнатиев 38

e-mail: petya.dineva@uni-sz.bg, zhulieta.ilieva@uni-sz.bg, zlatinka.kazlacheva@uni-sz.bg

РЕЗЮМЕ

Използването на 3D елементи е начин за създаване на елегантни, интересни и успешни модели на облекло. 3D елементи - плочки, оръжия, фланелки, сбирки, бастуни и драперии могат да бъдат приложени в модния дизайн като типични декоративни елементи или могат да се използват както в декоративна, така и в конструктивна роля. Хартията акцентира върху модния дизайн на дамските рокли с 3D елементи в декоративна и конструктивна роля.

Моделите на дамското облекло са проектирани с различни видове 3D елементи, които са не само декоративни, но превръщат строителните дартки в строителни основи и образуват обемните форми на роклите. Например в представения модел на дамска рокля едностранните палки трансформират бюста и талията на строителните дартс.

Разглеждат се възможностите за нанасяне на 3D елементите в моден дизайн в декоративна и конструктивна роля.

Всеки 3D елемент може да бъде използван в моден дизайн не само за декорация, но и може да комбинира декоративна и конструктивна роля. Анализите на приложението на декоративните и конструктивните 3D елементи могат да се използват директно в модния дизайн и моделирането за лесно създаване на нови интересни и успешни модели на дамско облекло.

Ключови думи: моден дизайн, 3D елементи, рокля.

FASHION DESIGN OF LADIES' DRESSES WITH DECORAIVE CONSTRUCTIONAL 3D ELEMENTS

Julieta ILIEVA, Petia DINEVA, Zlatina KAZLACHEVA

Trakia University, Faculty of Technics and Technologies

38Graf Ignatiev str., 8602 Yambol, Bulgaria

e-mail: petya.dineva@uni-sz.bg, zhulieta.ilieva@uni-sz.bg, zlatinka.kazlacheva@uni-sz.bg

ABSTRACT

The use of 3D elements is a way for creation of elegant, interesting and successful models of clothing. 3D elements - plates, frills, flounces, gathers, tucks, and draperies can be applied in the fashion design as typical decorative elements or they can be used in both decorative and constructive role. The paper accents to the fashion design of the ladies' dresses with 3D elements in decorative and constructional role.

Models of ladies' clothing are designed with different types of 3D elements which are not only decorative ones, but they transform the constructional darts in constructional bases and formed the volume shapes of the dresses. For example in the presented model of a lady's dress the one-sided tucks transform the bust and waist constructional darts.

The possibilities of the applying of the 3D elements in fashion design in decorative and constructional role are analyzed.

Every 3D element can be used in fashion design not only for decoration but they can combine decorative and constructional role. Analyses of the application of the decorative and constructional 3D elements can be used directly in the fashion design and pattern making for easily creation of new interesting and successful models of ladies' clothing.

Keywords: fashion design, 3D elements, dress.

1. Увод

Триизмерните елементи в облеклото са: Набори; Чупки - едностранни и двустранни, като двустранните могат да бъдат и възкачени; Плохи - едностранни и двустранни, като двустранните могат да бъдат и възкачени; Плисета - едностранни и двустранни; Драперии - свободно падащи и фиксирани; Къдри, волани.

Тези елементи могат да имат както декоративна, така и декоративно-конструктивна функция. Във втория случай трансформират бюстовите и талийните свивки от основните конструкции.

Цел на работата е изследване на декоративно-конструктивната роля на триизмерните елементи в дизайнерското проектиране на дамско облекло.

Фиг. 1 Дамска рокля с триизмерен елемент набори

Дамският ансамбъл, представен на **Фигура 3**, е проектиран от блуза с едностранни декоративно-конструктивни чупки, оформящи бюстовата област. Пола-панталон с възкачени двустранни плохи с декоративно-конструктивна роля, трансформиращи талийните свивки, композиционен център на модела и оформящи разкрояването.

2. Дизайнерско проектиране на дамски рокли с различни триизмерни декоративно-конструктивни елементи [1, 2, 3, 4]

На **Фигура 1** е представена дамска рокля с набори в ролята на декоративно-конструктивни елементи. Наборите при деколтето освен чисто дизайнерска, имат и конструктивна роля, трансформирайки бюстовите свивки. Наборите в долната част на роклята в областта на талията трансформират талийните свивки.

На **Фигура 2** е представен дамски ансамбъл. Блуза с набори в ролята на декоративно-конструктивни елементи, трансформиращи бюстовите свивки. Пола с двойни едностранни плисета с декоративно-конструктивна роля, трансформиращи талийните свивки.

Фиг. 2 Дамски ансамбъл от блуза с триизмерен елемент набори и пола с двойни едностранни плисета

На **Фигура 4** проектираният модел на дамска рокля е с едностранни чупки, като декоративно-конструктивни елементи. Чупките участват в трансформацията на бюстовите и талийните свивки, оформят силуета, а диагоналното им направление внася раздвиженост.

Фиг. 3 Дамски ансамбъл от блуза с едностранни декоративно-конструктивни чупки и пола-панталон с възкачени двустранни плохи

Дамската рокля от **Фигура 5** представя свободно падащи драперии с декоративно-конструктивна роля. Драпериите са композиционен център. Могат да трансформират както само бюстовите свивки, така и талийните свивки в горната част на роклята.

Фиг. 5 Модел на дамска рокля със свободно падащи драперии в областта на деколтето

Фиг. 4 Модел на дамска рокля с едностранни чупки в областта на бюста и талията

На **Фигура 6** е представен модел на дамска рокля със свободно падащи драперии в декоративно-конструктивна роля, втори вариант от дизайнерска и конструктивна гледна точка. И в този вариант драпериите могат да трансформират както само бюстовите свивки, така и талийните свивки в горната част на роклята.

Фиг. 6 Модел на дамска рокля със свободно падащи драперии при деколтето

Двустранните разгладени плохи, в модела от **Фигура 7**, представляват трансформираните талийни свивки от долната част на роклята.

Фиг. 7 Модел на дамска рокля с двустранни разгладени плохи

На **Фигура 8** е представен модел на дамска рокля с волани в долната част. В прикачения към талията волан са трансформирани талийните свивки. Останалите волани са само с декоративна функция.

Фиг. 8 Модел на дамска рокля с волани в долната част

Дамската рокля на **Фигура 9** е проектирана със свободно падащи драперии в долната част, трансформиращи талийните свивки.

Фиг. 9 Модел на дамска рокля със свободно падащи драперии в долната част

На **Фигура 10** проектираният модел на дамска рокля е с фиксирани драперии, трансформирани бюстовите и талийните свивки. Фиксираните драперии се получават чрез взаимното преплитане на лявата и дясната част на драпирания детайл. Същият ефект може да бъде постигнат и чрез взаимното преплитане на два драпирани детайла.

Фиг. 10 Модел на дамска рокля е с фиксирани драперии

За разлика от предходния модел в дамската рокля от **Фигура 11** драпериите, които трансформират бюстовата и талийната свивка, присъстват само в един детайл и се фиксират с помощта на колан. Този вид драперии могат да бъдат фиксирани и чрез недрапиран детайл.

Фиг. 11 Модел на дамска рокля с драперии, фиксирани с колан

На **Фигура 12** е представен screen shot на видеоматериал, представящ последователност за моделиране на двустранни чупки. Видеоматериалът е достъпен на:

<https://youtu.be/Afm4CuNh7uo>.

На **Фигура 13** е представен screen shot на видеоматериал, представящ последователност за моделиране на набори. Видеоматериалът е достъпен на:

<https://youtu.be/i5PsP2ul27A>.

На **Фигура 14** е представен screen shot на видеоматериал, представящ последователност за моделиране на фиксирани драперии. Видеоматериалът е достъпен на:

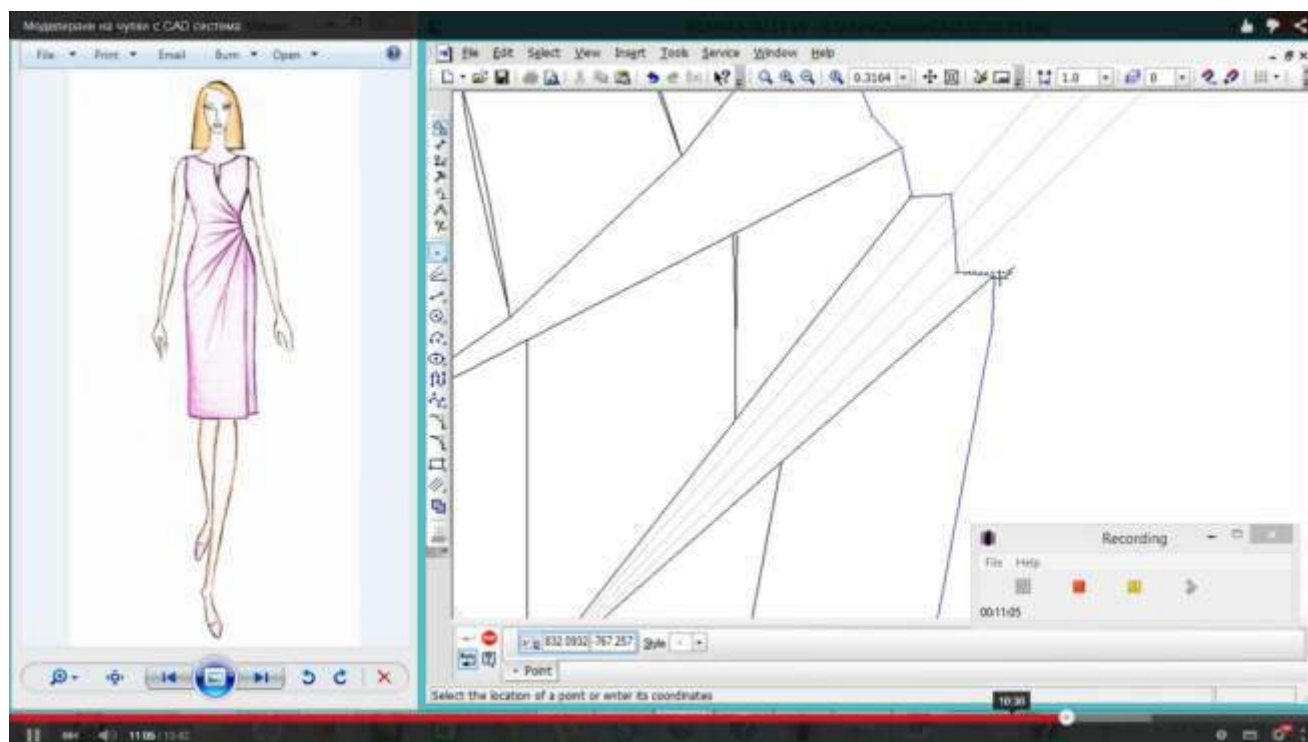
<https://youtu.be/YmZnUwdhMXc>.

На **Фигура 15** е представен screen shot на видеоматериал, представящ последователност за моделиране на двустранни чупки, фиксиран в къдри. Видеоматериалът е достъпен на:

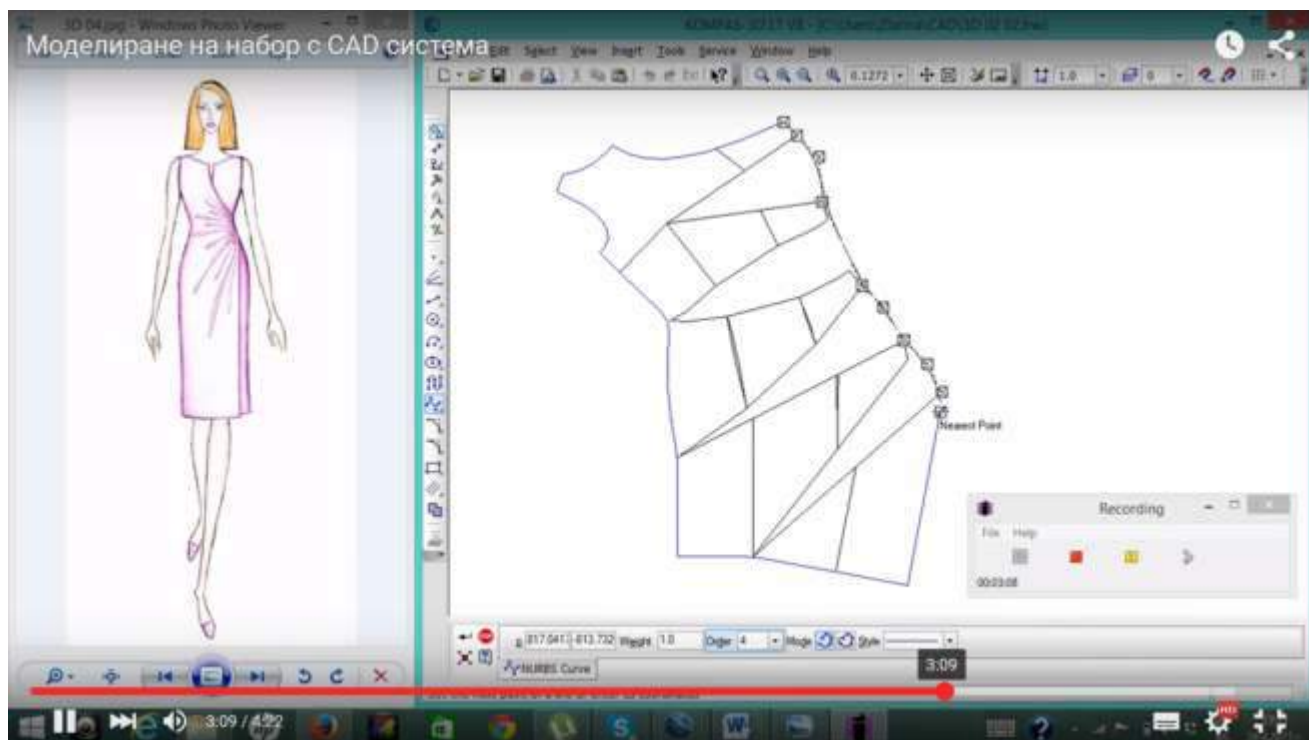
<https://youtu.be/h0PLanGiO1s>

На **Фигура 16** е представен screen shot на видеоматериал, представящ последователност за моделиране на едностранни чупки, като едната чупка е фиксирана в другата. Видеоматериалът е достъпен на:

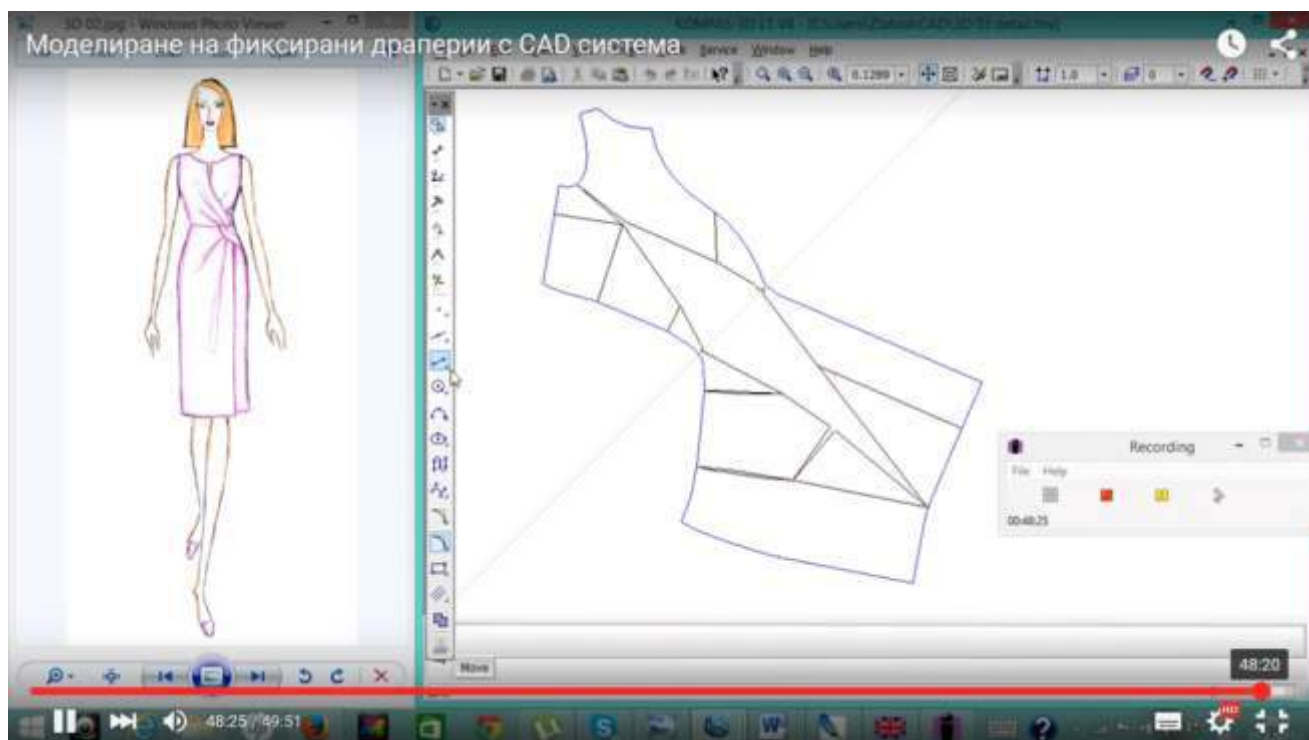
<https://youtu.be/01c1RHtFRVM>.

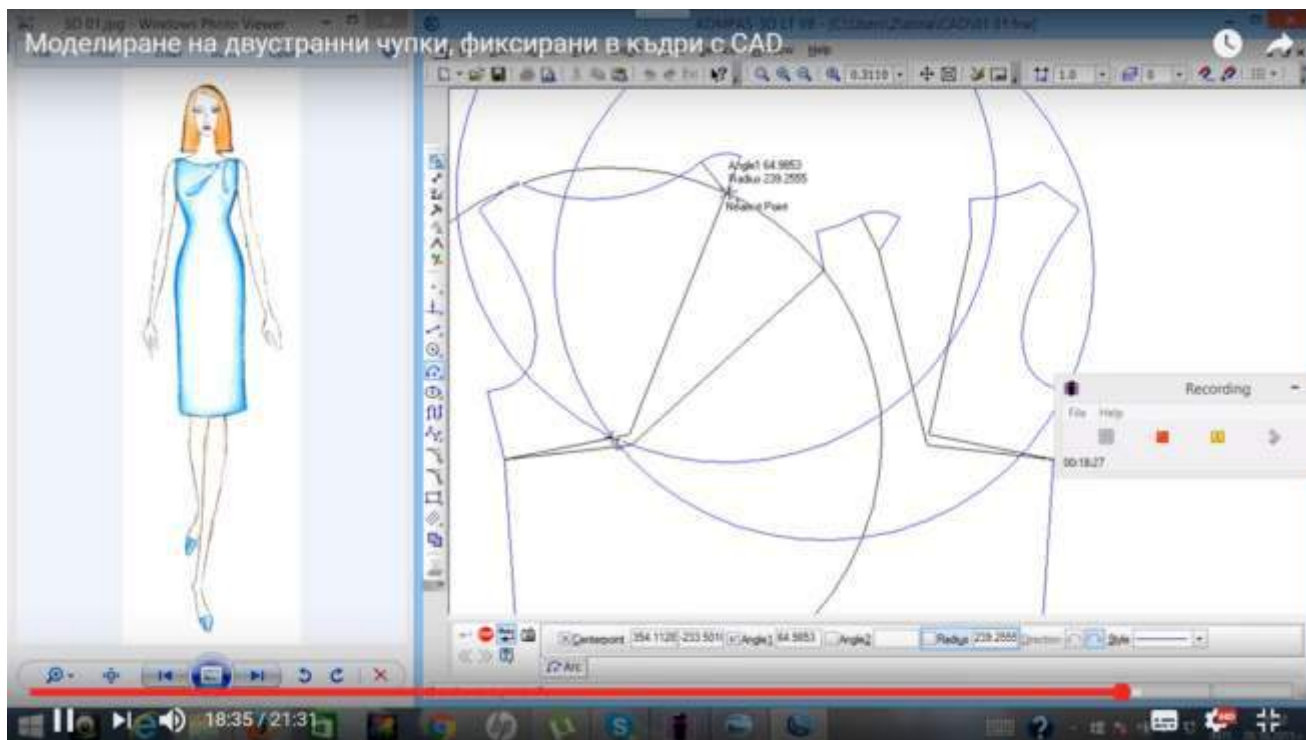
Фиг. 12 Представяне на геометричен подход за моделиране на двустранни чупки

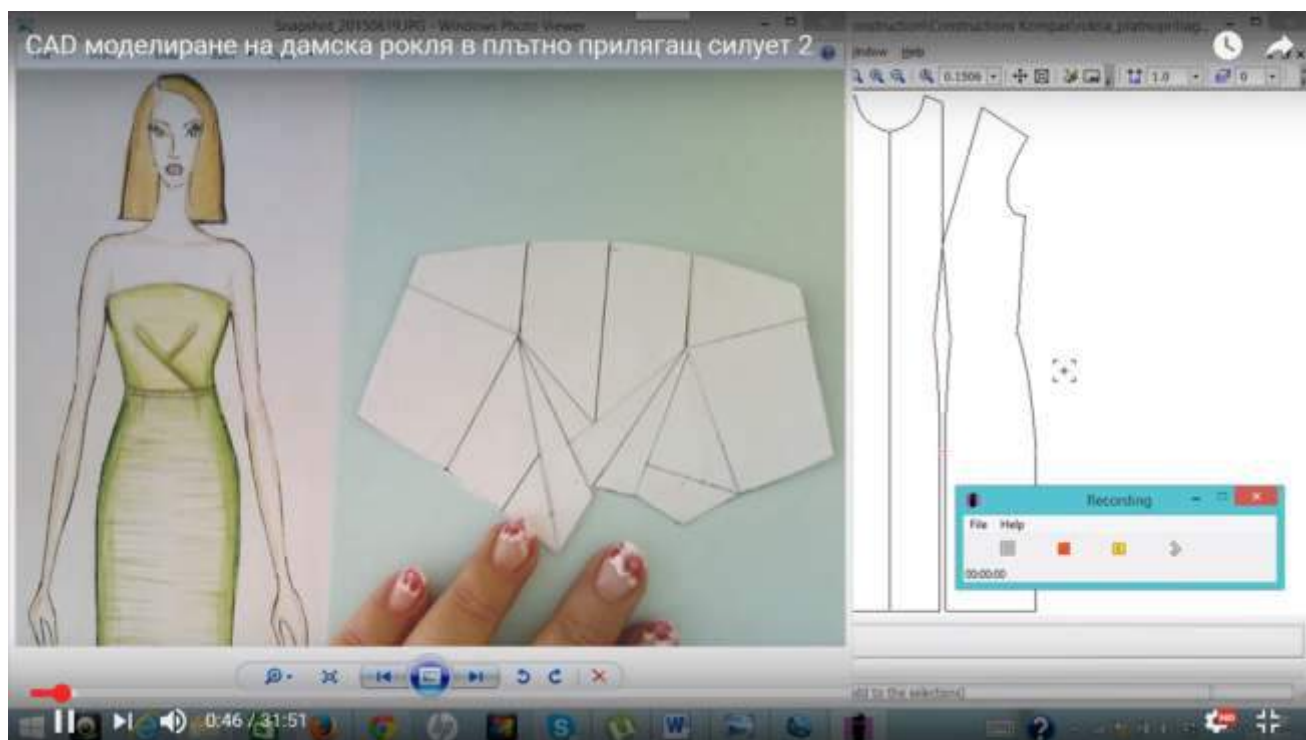
Фиг. 13 Представяне на геометрична последователност за моделиране на набори

Фиг. 14 Представяне на геометричен подход за моделиране на фиксирани драперии

Фиг. 15 Представяне на геометричен подход за моделиране на чупки, фиксирани в къдри

Фиг. 16 Представяне на геометричен подход за моделиране на едностранни чупки, като едната чупка е фиксирана в другата

3. Анализ

- Всички видове триизмерни елементи: набори, чупки, плохи, плисета, драперии и къдри могат да играят и декоративно-конструктивна и декоративна роля в дизайнерското проектиране.
- Всички видове триизмерни елементи могат да трансформират бюстовите и талийните свивки, с изключение на къдрите, които могат да трансформират само свивките под линия на талията.
- В зависимост от дизайнерския проект трансформациите могат да изискват декоративно-конструктивно срязване в талията, но при модели с набори и чупки в страничен шев, и фиксирани драперии талийните свивки могат да бъдат цялостно трансформирани.
- Един триизмерен декоративно-конструктивен елемент може да бъде фиксиран с друг 3D елемент. При фиксирания драперии вторият елемент може да бъде декоративно-конструктивен или само декоративен. При всички останали случаи фиксиращият елемент има само декоративна функция.

4. Заключение

Проучените възможности за дизайнерско проектиране на дамско облекло с триизмерни декоративно-конструктивни елементи ще улеснят дизайнерите и моделиерите при създаването на нови модели чрез:

- Идеи за дизайнерското проектиране, възникващи на база възможни трансформации на свивките от конструктивните основи;
- Разработване на варианти на един и същи модел с различни 3D елементи;
- Създаване на нови дизайнерски проекти чрез промяна на триизмерните елементи във вече съществуващи модели.

ЛИТЕРАТУРА

1. Kazlacheva Z. (2015). A Way of 3D Transformation of the Bust Darts in Ladies Clothing. *Journal of Textile Science and Engineering*, Vol. 5, No. 1, 2015: 184. doi:10.4172/2165-8064.1000184; <http://omicsgroup.org/journals/a-way-of-3d-transformation-of-the-bust-darts-in-ladies-clothing-2165-8064.1000184.php?aid=40257>.
2. Kazlacheva Z. (2015). Variants of a Lady's Dress with 3D Transformations. *Journal of Textile Science and Engineering*, Vol. 5, No. 3, 2015: 198. doi:10.4172/2165-8064.1000198.
3. Dineva P. (2016). Design of Asymmetric Ladies' Dresses with 3D Elements. *Annals of the University of Oradea. Fascicle of Textiles, Leatherwork*, Vol. 17, No. 2, 2016.
4. Dineva P., J, Ilieva. (2016). Fashion Design of the Silhouettes with the Use of 3D elements. *ARTTE Applied Researches in Technics, Technologies and Education*, Vol. 4, No. 2, 2016, pp. 85-91; <https://sites.google.com/a/trakia-uni.bg/artte/articles/artte-vol-4-no-2>.

МОДНИ ТЕНДЕНЦИИ И ДВИЖЕНИЕ НА МОДНИТЕ ТЕНДЕНЦИИ

Николай Божилов

Национална Художествена Академия, Приложен факултет,
България, София ул. Шипка 1
nb@nikolaybozhilov.com

РЕЗЮМЕ

Тенденция, която наричаме прилики в информационните източници, характеризираща се с повишаване на осведомеността за нова модна визия и по-бързо търсене от страна на потребителите.

FASHION TRENDS AND MOVEMENT OF FASHION TRENDS

Nikolay Bozhilov

National Art Academy, Faculty of Applied Sciences, Bulgaria, Sofia 1 Shipka Str

ABSTRACT

A trend we call similarities in information sources, characterized by raising awareness of a new fashion vision and faster demand among consumers.

Тенденции и трансформацията им

Тенденция наричаме сходства в информационните източници, характеризиращи се с повишаване на осведомеността за нова визия в модата и ускореното на търсенето сред потребителите. При формирането на тенденциите имаме няколко етапа. Първият наричаме предшественик, визуален код напоявящ на настоящата тенденция, след което следва пробния балон. Периода, в който дизайнерите представят тенденцията пред търговци, медии и обществеността, за да се изпробва ефекта и потенциала на идеята и да се отчете какво е нивото на приемственост сред масата. При успешните тенденции следва настъпването на социалната промяна в обществото и културна маневра. Еволюцията на тенденцията, включва въвеждането ѝ, осведомеността за нея и участието на ранните осиноводители (хората които първи припознават дадената модна визия), следва увеличение на разпространението и до присъединяването на масата от хора. Всеки етап дава възможност на корпорации, брандовете, и дизайнери да се възползват от него. В началото е развързката - момента в който възникват иновации, участват най-модерните потребители и фирми. След което се установява тенденцията- осведомеността за нея нараства, ранните осиноводители се присъединяват, а брандовете и дизайнерите, тестват концепцията на модната тенденция. Реакцията на масата е с по-консервативен подход, с характерно повишаване на визуалното разпространение и назрява момента за максимално извличане на полза, от страна на корпорациите, капитализиращи дадената тенденция. Впоследствие тенденцията може да се превърне в микротенденция, да се получи контракултурен обрат, да се претоклят нови характеристики, да се отговори на евентуално съпротивление, да се обедини с друга тенденция или просто да изчезне. При контакт с масовия пазар, се определя и бъдещето на тенденцията. Ако тенденцията избледнее и не се утвърди преди мнозинството да я приеме или отхвърли, то тя се категоризира, като краткотрашна тенденция т.нар. от лат. *fad*. Ако тя запази своето място на пазара, то значи че отразява духа на времето и остава като модна тенденция. В ситуацията, в която дадената тенденция е положително приета, желана постоянно и се появява регулярно всеки сезон, то тя бива наречена класика. Характеристиките

на краткорайната тенденция са, че включва малко хора, които имат по-личен подход към модата. Такива тенденции са независими, тоест появяват се без предшественик и не оставят наследник. Обикновено се преоткриват от стила на някоя подгрупа в обществото. Края на такива тенденции се бележи със загубата на стилистичен интегритет, поради преминаването ѝ през обществото или свръхпроизводство и бързото насищане на пазара. При класиката имаме други характеристики, тя се променя минимално във времето, представлява компромисен момент, винаги е достъпна под някаква форма, подходяща в много случаи и е приемлива за много потребителски групи.

Определянето на тенденциите в днешно време не е лесна задача. Тенденциите са по същество много сложни механизми, които отразяват промените в икономическия и политически пейзажи. Самата мода е отражение на социалните, икономическите, политическите и културните промени. Тя изразява модерността, символизираща духа на времето. Независимо от това тенденциите все още се анализират и следват от много потребители и производители, които ги използват като начин за установяване на ред в хаотичния свят на модата. Предприятията за прогнозиране на тенденции използват съвременни технологии и професионални експерти, за да предскажат какво ще продадат в бъдеще, а марките с бърза мода използват огромния брой тенденции в търсенето във всеки един момент, за да произвеждат и продават повече дрехи. Чрез използването на информационни и комуникационни технологии и чрез техните ефективни, гъвкави системи за производство и дистрибуция, модните брандове все бързо реагират на променящите се тенденции.

Теории за движението в модата

Разпределението на модата е описано като движение, поток или проливане от един елемент на обществото в друг. Разпространението на влиянията от центъра към периферията може да бъде в йерархична или хоризонтална посока, като например теориите, които се простират надолу, нагоре или се задържат равномерно.

Теория за движение надолу

Най-старата теория за разпространението

на модните тенденции е теорията за просмукването, описана от Веблен през 1899 г. За да функционира това движение, то зависи от йерархичното общество и стремежа за повишаване на мобилността сред различните социални слоеве. В този модел стилът първо се предлага и приема от хора в най-горните слоеве на обществото и постепенно се приема от по-ниските в слоевете. Този модел на разпределение поема социална йерархия, в която хората се стремят да се идентифицират със заможните и онези, които са на върха, които търсят както разграничение, така и разстояние от социалните слоеве под тях. Модата се счита за средство, за визуално потребление и мобилност нагоре за онези, които искат да копират. След като модата е приета от долните слоеве, горните отхвърлят тази тенденция и се насочват към нова.

Теория за равномерно движение

Привържениците на теорията за равномерното движение твърдят, че модата се движи хоризонтално между групи на подобни социални нива. В модела, в който има преминаване, има и малко изоставане между приемането от една група в друга. Доказателство за тази теория се появява, когато дизайнерите показват едновременно сходни визии от различни ценови сегменти, от висша мода до конфекция. Робинсън (1958 г.) подкрепя теорията за прелитане-равномерното движение, когато заявява, че всяка социална група се впуска в тенденцията, от съседните групи в социалния слой. Кинг (1963) цитира причините за този модел на разпространение, като бързите масови комуникации, рекламни усилия на производители и търговци на дребно и представянето на тенденция от модните лидери.

Теория за движение нагоре

Моделът за движението нагоре е най-новата от теориите за модните движения. В тази теория иновацията се инициира от улицата, така да се каже, и се възприема от групите с по-ниски доходи. Иновацията в крайна сметка се влива в групи с по-високи доходи, а този начин движението е отдолу нагоре. Примерите за теория за разпространението на модата включват започват с ранната идея на Шанел, която вярва, че модата идва от улиците и след това са приема от дизайнерите. Много от идеите, които преследва, са мотивирани от

нуждите на жените за функционална и удобна дреха. След Втората световна война младежите открили остатъци от военните униформи на армията и флотата и започнали да носят якета с характерния зелен цвят и панталони таки. Друг тип дреха, тениската, първоначално носена от работници като функционално и практично бельо, оттогава е приета универсално като ежедневна дреха и бял лист за послания. По този начин един модерен външен вид прониква в дадено общество, на базата на неговия произход, как изглежда, от степента на влиянието му и от мотивацията на онези, които възприемат тенденцията. Източникът на тенденцията може да произхожда от горните нива на едно общество или на улицата, но независимо от произхода, се изисква новаторски облик.

Модният цикъл на живот

Иновацията се възприема като имаща жизнен цикъл, т.е. тя се ражда, узрява и умира. Класическото писане на Роджърс (1983) посочва скоростта на промяната, включително характеристиките на продукта, пазара или аудиторията, цикъла на разпространение и тези характеристики на хората и обществата, в които се осъществява иновацията.

Разпространение на иновациите

Дифузията е разпространението на иновации в рамките на социалните системи и между тях. Роджърс (1983) определя нововъведение като дизайн или продукт, възприеман като нов от индивида. Всеки сезон се предлагат нови стилове и дали нововъведението се приема, зависи от наличието на пет характеристики:

*Относително предимство е степента, в която иновациите се възприемат като по-добри от предишните алтернативи в области като функционалност, цена, социален престиж или по-удовлетворяваща естетика.

*Съвместимостта е степента, до която иновацията е в съответствие със съществуващите норми и ценности на потенциалните осиновители. Възможно е да се приеме по-малко иновация, която изисква промяна в стойностите.

*Сложността се отнася до това колко е трудно да се научат и разбират иновациите. Иновацията има по-големи шансове за приемане, ако е лесно научена и опитана.

*Проучваемостта е степента, в която иновацията може да бъде тествана с ограничен анга-

жимент, т.е. лесно и евтино се опита без много голям риск.

*Наблюдаване.

*Видимостта е лекотата, с която една иновация може да бъде предадена на други хора.

*Ролята на личността

Процесът на оформяне на модата е резултат от лицата, които вземат решение да закупят и носят нова тенденция. Rogers (1983) предполага, че този процес включва пет основни етапа: осведоменост, интерес, оценка, процес и осиновяване. Индивидът осъзнава тенденцията, проявява интерес към него и го оценява като имащ някакво относително предимство, което може да варира от нова тъканна технология или просто като съвместимо със самостоятелната концепция или това, което носи обкръжението му. Ако индивидът оценява положително тенденцията, процесът продължава процес и осиновяване. Проучването на модела на възприемане на модата от страна на потребителите често се представя като камбанална форма. Цикъла има конкретен начин на живот, представен графично, показва продължителност, честота на приемане и ниво на приемане. Графиката изобразява скоростта и времето, участващи в дифузионния процес, като хоризонталната ос показва времето и вертикалната ос, показващи броя на осиновяващите или потребителите. Такива графично изобразени данни могат да се използват за изчисляване на нивото на приемане. Например, кривата за мода, която бързо се възприема, но също бързо намалява, ще покаже ранен растеж и бърза рецесия. Кривата, получена в резултат от изчертаването на данните по този начин, води до характерни модели на оформяне на мода, приложими за модните или класическите. Графиката е полезна и за идентифициране на вида на потребителя по отношение на това кога всеки от тях използва мода в своя жизнен цикъл. Потребителят, който възприема модата в началото на кривата, е новатор или лидер на общественото мнение; на върха, потребител на масовия пазар; след връх, изоставен или изолиран.

Модни лидери и последователи

Теориите за разпространението на модата имат общо признание за лидерите и последователите. Модният лидер често предава определен външен вид, като първо го приема и след

това го предава на другите. Модните последователи включват голям брой потребители, които приемат и носят продукта. Разликата между ролята на новатора и лидера съществува. Лидерът не е непременно създател на модата или първият, който го носи. Лидерът търси разграничение и се осмелява да бъде различен, носейки това, което нововъведителят представя като нов. С приемането на външния вид лидерът влияе върху потока или разпространението на тенденцията. Но иноваторът в рамките на една група влияе и в служенето като визуален комуникатор на стила. Исторически лидерът е бил влиятелен по някакъв желателен начин и евентуалните лидери включват спортисти, филмови звезди, кралски особи, политически лидери или модели.

Социална промяна и модата

Социалната промяна се определя като последователност от събития, които заменят съществуващите обществени модели с нови с течение на времето. Този процес е широко разпространен и може да променя ролите на мъжете и жените, начина на живот, семейните структури и функции. Модните теоретици вярват, че модата е отражение на социалните, икономическите, политическите и културните промени, но и че модата изразява модерността и символизира духа на времето. Модата отразява и изразява конкретното време в историята. Напрежението на младостта спрямо възрастта е повлияло на обличането през XX век. Тенденцията е към отделни модни образи за по-младите и по-възрастните потребители, особено с нарастващата бебешка популация, която последва Втората световна война. Трайна тенденция на двадесети век е насочена към прекарване на свободното време в съчетание с растящата нужда да изглежда спокойно. Носенето на ежедневни дрехи и облекло за спорт се е увеличило през 50-те години на миналия век, тъй като семействата се преместват в предградията и се занимават с много дейности на открито и със спорт. Облеклото за спорт се е увеличило, както и специализирало в конкретни спортове, като тенис, голф, джогинг, колоездене, ски и скално катерене. През 70-те години на миналия век броят на жените, които са приели панталони, насърчава тенденцията към небрежно облекло. През 90-те години на 20-ти век работното място е проникнато от небрежно

облекло в петък. Формалната неофициална природа на роклята отразява значението, което се отделя на роклята за работа и игра, но и неяснотата и напрежението.

Преследване на модерността

Модата е достъпно и гъвкаво средство за изразяване на модерността. Модната къща е свързана с града като място за социално взаимодействие и показване. През деветнадесети век модата се идентифицира със смисъла на противоречието между старо и ново. Модерността е резултат от новите технологии и осъзнаването на модерността, произтичащи от нови идеи за дизайн и потребление. Нарастващата тенденция на модата е фокуса върху светския

живот в метрополиса. През 20-и век модерността се идентифицира с различни фини средства, например от силуета, по който роклята очертава тялото до позиционирането на логото върху продукта. Впечатление прави, че модните тенденции на западната мода се приемат от не-западните общества. В някои общества, където преобладават традиционните стилове на облекло, мъжете например, бързат да приемат западния бизнес костюм.

Модните тенденции са съвременния начин за представянето на модата в текстилните изделия. Те имат способността да въвеждат иновации, да определят духа на времето и да възбуждат най-важното в модата - усета за новост.

ОБЛЕКЛОТО КАТО ЗНАКОВ КОД ЗА СОЦИАЛЕН СТАТУС

Рафаела Рафелова

Национална Художествена Академия

Приложен факултет, специалност МОДА София, България

e-mail: rafaela.rafaelova@abv.bg

РЕЗЮМЕ

"Най-широката интерпретация на термина "мода" е стилът и начинът на обличане, образувани под влияние на икономически и социални условия, технологично развитие, както и резултат от култура, морал и вкус на хората".

GARMENTS AS A SIGNAL CODE FOR SOCIAL STATUS

Rafaela Rafaelova

National Academy of Arts

Faculty of Applied Sciences, specialty FASHION Sofia, Bulgaria

e-mail: rafaela.rafaelova@abv.bg

ABSTRACT

"The broadest interpretation of the term" fashion "is the style and manner of dressing, formed under the influence of economic and social conditions, technological development, as well as the result of culture, morality and taste of people."

Можем да кажем, че хубави дрехи е имало през всички епохи, но "модата" в сегашното си значение е явление на 20 век. Дрехите са повече от облекло - те разкриват принадлежност. Още от зараждането на историята на облеклото се вижда, че дрехите имат много повече функции. Първоначалната роля на ранните костюми е била да покаже индивидуалната принадлежност към определена група. За разлика от бързата смяна на сегашната мода, тези облекла са се запазвали непроменени за много дълъг период от време. Те са давали малко свобода на личността, индентифицирайки я като член или част от дадена група. Дрехите са били външен знак, белег, показващ социалните различия. В обществото преди XX век хората не са имали свободата сами да избират своя социален статут и групата си на принадлежност. В някаква степен тази тенденция е валидна и днес. Материята, цветът или стилът на една дреха дават много информация за човека, който я носи: към каква социална група принадлежи или иска да принадлежи. От една страна, хората могат да бъдат изцяло себе си и да показват своята индивидуалност, като в същото време да декларират своята принадлежност към определена група. След средата на XX век започват да се образуват групи, субкултури, към които хората могат да се впишат само и единствено с начина си на обличане и поведение. Това може да бъде възприето в много случаи и като вид бунт или революция от хора, които съзнателно се отделят от масата. Те имат общи идеи и интереси и създават нов вид култури. Човек може да изложи вътрешния си свят, предпочитанията си и да разкрие голяма част от себе си чрез начина си на обличане - без нуждата дори от разговор.

1970 - Хипи

1976 - Пънк

2015 - Пънк

В началото на XXI век социалните роли и общественият статус на човека трудно могат да се определят визуално - само по външността. Техните модни знаци са доста замъглени и неволно или умишлено размити (Стойков, Л, 2006: 31-32). Дрехата и човекът са в сложна психологическа връзка в модерното ни общество, залято от конфекционалното свръхпроизводство, а дори и наличието на субкултури е вече размито. В търсенето на нещо ново - дизайнерите превръщат дрехи, характерни за определени субкултури в модерни. Така днес можем да видим огормен брой хора, носещи кожени, рокерски якета, не защото са част от тази култура, а защото те присъстват в новата колекция на някоя известна марка. Правят се сериозни психологически и социални изследвания върху пазара и всяка марка има стратегия за продажба, която е свързана със същата тази нужда на потребителя да бъде възприеман от околните по определен начин и да бъде причисляван към определена група. Хора с нисък социален статус и възможности са склонни да дават повече пари за дрехи, които могат да ги доближат до средата, в която биха

искали да бъдат. В новото време няма никакви ограничения по отношение на начина на обличане и цялостната визия, но има проблем със свръхпроизводството и загубата на значението на самата дреха. Потребността на пазара от нови стоки създава свръхпроизводство, което "бъдва" всеки месец нови модели. "Американският икономист Торстейн Веблен обвързва модата и оформянето на външния вид с потреблението и с умереното или разточителното консуматорство. Според него, под въздействието на закона за демонстративното разточителство възниква цяла система от признати норми на консумация, която има за цел да постави потребителя на определено ниво на разходи и разточителство при потребяването на благата и употребата и/или злоупотребата с времето и полаганите усилия. Той открива и обяснява връзката между икономическия интерес и нормите на престижа, характерни за висшата прослойка." (Стойков, Л, 2006: 32-33) Поради това се получава и размиване на субкултурите. Смесват се стилове, цветове, които преди са носели значение и статут, но сега остават неразбираеми. Дрехата губи своето значение и функцията си да представя носещият я на обществото. За това и все повече марки и дизайнери се обръщат назад, за да покажат наново смисъла и значението на облеклото.

Преди сто, двеста, а дори и повече години на облеклото е била отредена сериозна класова и социално-разграничителна функция. Един интересен пример за това е българският традиционен костюм. В него структурата, цветът, съставът и украсата са играели важна роля за определянето на самия индивид. Традиционният костюм, носията са възприемани като реликва, която с художествените си качества и разнообразие, буди възхищение. Днес в него хората откриват само културно-исторически символ и неговото богато смислово значение остава неценено. Социалните значения са предмет на дълъг изследователски процес, с който са свързани голям брой учени. Правят се опити да се разкрие подробно функцията на костюма като част от цялостния социален процес на комуникация. Връзката между

костюма и човека (знак и обозначаваания от него субект) е най-тясна. Оттук и високата степен на интегрираност, която превръща частите на костюма, колорита, орнаментите му в език, способен детайлно да изразява най-разнообразни социални послания. Костюмът визуално изпраща социални сигнали и легитимира образа на притежателя си. "Във всеки един момент от своето битие, социалният носител безпогрешно бива обозначен по отношение на пол, възраст, семейно състояние и като принадлежност към дадена локална група или към по-широк етнографски регион. Така костюмът материализира социалния живот и визуално го документира." (Ганева, Р, 2003: 1-2) Богатството на българския женски традиционен костюм се постига със съчетание на основни елементи и изчистени обеми. Дълбочината в отношението към костюмът/дрехата се наблюдава още със самото ѝ обличане - строго се спазва редът на обличане и мястото на всяка дреха в цялостната конструкция. Всеки елемент на костюма, изграждащ цялостния силует, участва и в поддръжката или трансформацията на социалните идентичности. За традиционно общество това са знаци - създадени, утвърдени и неизменени в дълголетна употреба.

Празнична женска носия - гр. Дебър, края на XIX в.
Festive women's costume - town of Debur, late XIX c.

За най-ярки се смятат празничните облекла. В традиционния бит те са свързани с "преобладаващите жизнеутвърждаващи календарни и семейни обреди" (Ганева, Р, 2003: 7) За разлика от празничното, работното облекло не е отбелязано специално. В тези години, когато облеклото на цялото семейство зависело от жената, е нямало обособени работни дрехи, за такива са се ползвали остарели празнични. Главната и най-важната част от традиционния костюм е ризата. Това е първата дреха, а важността ѝ се потвърждава и от това, че тя покрива тялото - дори преди да бъде въведен терминът *риза* в научните разработки на Хр. Вакарелски, Ст. Л. Костов я определя като първата дреха непосредствено на тялото (Костов, 1932: 74 цит. по Ганева, 2003). Тя има главна роля и носи най-много значение в себе си - като елемент, надарен със свръхестествена сила. "Тя е разтълкувана и като най-честата, българска народна представа за дреха - равнозначна на човешкото тяло, на човешката кожа." (Ганева, Р, 2003: 11). Важно е да бъде разбрано значението, което ризата има за жената, както и нейната лична връзка с нея, не само защото тя лично я е изработвала, а защото са ѝ предавани много значения и характеристики. За основен се смята дори самият процес на създаване: от работата с материала, подготвен за тъкане, до украсяването ѝ. "Изработката ѝ от коноп или лен също е важна, тези материи са смятани за най-чистите, способни да се самопроизвеждат. Те имат и предпазна сила - невъзможността да се преброят нишките на ръкава на ленена риза се счи-

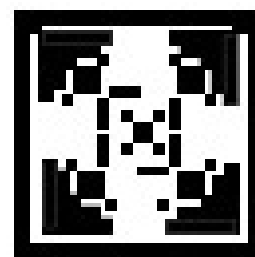
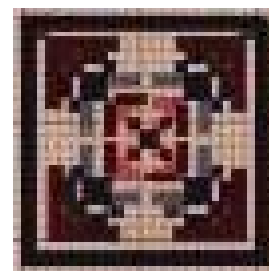
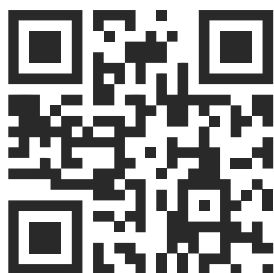
та за най-сигурната защита против *уроки*. Този процес е дълъг и изпълнен със забрани и стриктно следване на правила. Има точно определени дни, време и наричания за тъкане, кроене и шиене (Лулева, А., 2002), ясно определени начини, по които трябва да се скрои ризата и да се съедини. И най-важният, и бавен елемент от изработката е везабата, шевицата. Тя носи отделно значение и символика за носещия я и разпознаваеми белези за гледащия. Шевицата е наричана "пис" от писмо, тя има функцията на символично писмо на бродиращата жена към света, който я заобикаля и към самата себе си. Бродериите включват личните молитви, надежди и страхове на жената, един разказ за това коя е тя, кой е родът ѝ и какви са желанията и надеждите ѝ. Тези знаци, присъстващи в шевиците, са огромен брой, заради индивидуалността на всяка жена. Всяка област има определен стил и елементи на бродиране, всяко село се различава от съседното със свой стил и цвят, и във всяко семейство се предава "свещен зашеф", характерен само за този род, а жената от рода добавя по нещо от себе си "защото било срамно да копираш шевица [...] както и било страшно да бъдат разчетени шевиците, защото губели силите си", оттук и символите и начините им на изобразяване са безброй. Но И. Коев, систематизирайки над 800 тъканни и везбени орнамента, ги разделя условно според естеството им на: растителни, животински, човешки, символни, геометрични. Тези символи сами по себе си издават социален статус в обществото. Например, петлите са ясен знак за готовността на девойката за брак, а паяците за знахарските умения на дадена жена. Социалният белег, който носи ризата, присъства още при новородените. Бебето/детето получава своята първа риза при кръщението си. До момента на кръщаване детето се повива в парцали и не се нарича по име. До 7-годишна възраст няма разделение по пол в облеклото, децата носят бели ризи. След тази възраст се появяват и първите украси по ризата, които се състоят в дребни фигурки по яката, избродирани с червен цвят. Тук вече се наблюдава разграничение във възрастта, което ризата показва. Първото разделяне по пол е

свързано и с разделението на мъжки и женски труд. На 6-7-годишна възраст момичетата започват да се обучават на женските задължения, свързани с домакинството и на знанието за направа на дрехи. Това е свързано не само с изработването на дрехите, но и с възприемането на правилата за тяхното носене, на цялата система от знаци, които те представляват и чрез които те ще се изразяват в бъдещият си живот. До 15-16-годишна възраст момичето се учи да везе, а когато усвои всички тънкости, се счита за готова за брак и може да смени ризата си с изработена от нея моминска везана риза. "Вместена в нормативните изисквания, женската красота е задължена да осъществи публична изява, публично представяне, не само за да бъде избрана от либето, не само за да се представи пред общността, която ще даде колективна оценка на нейните качества [...], а за да реализира основното изискване на човешката природа - естетическата комуникация." (Недялкова, Д., 2003:11). Моминската риза бележи нейното ново положение в обществото. "Може да се констатира и когнитивна функция, като се имат предвид споменатите древни символи, с които дрехата започва да се изпъстря. Във всички райони момите шият шевици с различно разположение на птици. Предпочитани са паунът и перата му като израз на полова потентност и готовност за брак. [...] Особено ясно е обозначаването чрез пазвения разрез. Видът му се свързва със социалното положение на жената. Съществуват данни в някои райони, а може да се предположи и в по-широк обхват, че за неомъжените той е вляво, а за омъжените - вдясно." (Ганева, Р, 2003: 23). След сватбата и очислителната молитва на 40-я ден жената вече е наричана "невеста". Задомяването е връх в живота на жената в този период, затова и този момент се отбелязва с най-пищната като орнаментика и качествена като тъкан риза - венчалната риза. Под внимание се взема и мнението, че с нарастването на социалната значимост в обществото се увеличава орнаментиката и изразходвания плат за направата на ризата. Като един от отличителните знаци при омъжената жена, ризата не се ползва ежедневно, а само в

същинското време за социално общуване, какъвто е празникът за традиционната общност. "Интересна информация се забелязва и в отношението към изработените от самата жена облекла след нейния брак. Независимо, че почти всички те са част от нейния собственоръчно изработен чеиз и че оставят неприкосновени, при преминаването в новия род, размера им и като количество, и като качество е заплатен, откупен от мъжа с т. нар. агарлък. Така носеното от омъжената жена на повече ризи, тяхната материя и богата украса стават вече знак за по-доброто материално положение на новото й семейство (Ганева, Р, 2003:25). Ризите на по-възрастните жени отново стават позичистени с минимално взмо. Независимо от привилегиите и влиянието на по-възрастните жени, след изчерпване на възпроизводствените им възможности, ризата определена за тях, става близка до моминската. Също така забраните за изработване спират да важат. Основната грижа на старицата е да подготви облеклото си за преминаване в отвъдния свят. Най-важното в това е съхранението на венчалнаа риза. Вярва се, че жената ще се събере с мъжът си в отвъдното и той ще я познае по ризата. Прибягва се до помощта на един от сигурните знаци в живота, в чиято комуникативност всички са убедени, че ще има същото значение и във вечния живот. "От вида на облеклото се определят социалните връзки и отношения на оня свят" (Михайлова, 1999:299). Това са накратко обобщени знаците в ризата и самата тя като символ. Всяка следваща дреха (сая, сукман, завески, престилка, връхна дреха, нагръдник, забраждане, прическа и накити) носят значение и утвърждават мястото на носещия в обществото и неговата важност.

В традиционното българско общество жената свързва съществуването си с дрехите - от подготовката си за тяхната направа до носенето и означаването чрез тях. Дрехите са разкривали социално положение, външния свят, а шевиците са прикривали добре вътрешния, душевния свят. В днешно време сме загубили способността да разчитаме тези древни символи. За това пишат и изследващи етнографи - "Там дето аз

при своите етнографически и фолклорни изследвания преди 20 години бях начертал границите на народните носии ... там днес намерих тези граници или слабо познаваеми, или съвсем изличени: в течение на тия 20 години всичко бе изменено". Динамиката на модерността заличава бързо следите от традиционното облекло. В увода към своя незавършен труд върху терминологията в българското народно облекло Иван Шишманов формулира точно състоянието на изследванията до 30-те години на ХХв. - "задоволявали се повече с едно много или малко точно описание на националните, регионалните или локалните форми на селските костюми" (1933: 109). Според него авторите обръщат предимно внимание на естетиката и колорита на костюма, а не на неговото разнообразие, продиктувано от делничния живот или от годишните времена [...]" (Ганева, Р, 2003: 5). Нямаме информация или речник, който да разгадава точните значения на отделните символи, знаем значението на основните форми и фигури, но техните стари имена са вече забравени, както и магическата им функция. Можем да ги различаваме регионално и цветово, но корените им са заличени. Новото време, в което живеем, ни предлага други възможности да възродим тази традиция, да използваме смисловото значение на шевиците, тяхната роля и отредено място по един нов начин, през призмата на технологиите. Защо да не трансформираме шевицата в QR code и QR code-а в шевица?

Този код представлява 2D измерен баркод. Той съдържа информация за предмета, на който е поставен. Работи с четири стандартни режима на кодиране (цифров, буквено-цифров, двоичен и канджи), за да сортира информация. Кодът съдържа черни квадрати, образувачи цялостна квадратна форма на бял фон. Може да бъде разчетен чрез камера, обработва се с помощта на Reed-Solomon error correction, за да може информацията, която носи да бъде интерпретирана вярно. След това необходимите данни се извличат от маркери, разположени вертикално и хоризонтално в изображението. Така, чрез сканиране на даден символ - QR code - сканирацията може да получи различна информация. Този код може да съществува в различни цветове и подредби на маркерите му, може да съдържа абсолютно всякаква информация. Нека го разгледаме като една недовършена шевица, с изпуснати бодове, неговата структура може да бъде подредена по такъв начин, че да наподобява шевица. Има традиция във везането - да се оставя недовършен елемент, нарочно сгрешен, за да привлича

лошите погледи. Този код може играе ролята на незавършен елемент от шевицата и да носи в себе си всякаква информация за притежателя си - родно място, социален статус, работа, местоживеене, всичко, което самият човек иска да се знае за него. Този код, участващ в модерната шевица, може да бъде сканиран директно от дрехата. Той може да участва в копие на оригинална везба, като сгрешен елемент, даващ информация за произхода на дадената шевица, значението ѝ, регионалната ѝ принадлежност и т.н. Могат да се създават и напълно нови шевици по традиционен образец, но изградени напълно от QR code-ове, носещи многообразна

информация и така да изградим "виртуалната шевица на ХХІ век".

ЛИТЕРАТУРА

1. Ганева, Р. Знаците на българското традиционно облекло. С., 2003.
2. Лулева, А. Светът на вещите в традиционния български дом. С., 2002.
3. Недялкова, Д. Традиционни ценности и културни стереотипи. В.Търново, 2003.
4. Стойков, Л. Алманах на българската мода 2000. С., 1999.
5. Стойков, Л. Теоретични проблеми на модата. С., 2006.

Учебно разработване на младежко облекло
в специалността "Моделиране, технологии и мениджмънт в шевната индустрия"
на ЮЗУ - Благоевград.

ФЕДЕРАЦИЯ НА НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИТЕ СЪЮЗИ (ФНТС)

ИСКАТЕ ЛИ ДА ОТГОВОРИТЕ НА ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА НА ВРЕМЕТО?

**НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИ
КОНФЕРЕНЦИИ,
СИМПОЗИУМИ,
ИЗЛОЖБИ, ПАНАИРИ
И ДРУГИ ИЗЯВИ**

**СЕМИНАРИ, КУРСОВЕ
И ШКОЛИ ЗА
ПРОФЕСИОНАЛНА
КВАЛИФИКАЦИЯ**

**ИНФОРМАЦИОННА
И ИЗДАТЕЛСКА
ДЕЙНОСТ НА
ВИСОКО РАВНИЩЕ**

**СПЕЦИАЛИСТИ-КОНСУЛТАНТИ
ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА ПРОЕКТИ,
СВЪРЗАНИ С ТЕХНОЛОГИЧНИ
ИНОВАЦИИ, ПРИВАТИЗАЦИЯТА,
ФИНАНСОВАТА ПОЛИТИКА И ДРУГИ**

**ПОЛЗВАНЕ НА КОНФЕРЕНТНИ
И ИЗЛОЖБЕНИ ЗАЛИ,
СИМУЛАНТНА И ОФИС-ТЕХНИКА,
НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИ
ВИДЕОФИЛМИ И ДРУГИ**

ДОВЕРЕТЕ СЕ НА ПРОФЕСИОНАЛИЗМА И КОМПЕТЕНТНОСТТА!

**ЗА КОНТАКТИ С ФНТС:
1000 София, ул. "Г. С. Раковски" 108
тел.: 02 987 72 30
факс: 02 986 19 19; 987 93 60**